

ABRAHAM & ZOON

Serie Worden als een kind

“Wat een rotzak, die Abraham! Wil zijn eigen kind vermoorden, de etterbak. Wie doet zoiets nou? Laat hem gauw de pestpokketeringtyfus krijgen! En dat staat dan ook nog in die klotebijbel!” - tot zover Schele Jaap uit café Rooie Nelis, Hazenstraat. Alles waar ik voor ingeënt ben (pokken, pleuris) wenste hij Abraham toe. ‘Rustig nou Jaap, rustig’, zei ik nog. Maar hij was niet meer te houden. ‘Niks rustig! Als ik die tegenkom moet hij uitkijken, ik trem hem helemaal in elkaar!’ Zo kwaad was hij op Abraham. Alsof het gisteren gebeurd was.

‘Rustig nou Jaap, rustig. Ik kan het allemaal uitleggen!’ De oorspronkelijke lezers en luisteraars wisten het wel, maar wij wisten het pas na nieuwe archeologische vondsten. In de omringende culturen rondom Israël, zoals Mesopotamië en Assyrië, zijn vaak kindgeraamtes gevonden onder stadsmuren, bouwwerken en huizen. Duidelijk offers om de goden gunstig te stemmen. Voor alle zekerheid toch maar een kind dood maken. Voor je weet maar nooit. Baat het niet, dan schaadt het niet. O, ze bedoelden het heel serieus religieus en diepgelovig hoor. Als je datgene wat je het liefst is voor god overhebt, dan moet god daarvan toch diep onder de indruk zijn, zou je toch zeggen.

Welnu, dat hele verhaal van Abraham offert Isaak is alleen in de Bijbel terecht gekomen om duidelijk te maken: de God van Israël wil dit soort religieuze krachtpatserij beslist niet!

Je kan dat ook uit de grondtekst halen. Als in het begin geschreven staat dat god Abraham opdraagt zijn zoon te offeren wordt voor ‘god’ het Hebreeuwse woord ‘Elohim’ gebruikt. Dat betekent God maar ook god zonder hoofdletter (Onderkast in drukkerstermen) de goden van de heidenen. Terwijl als God zegt ‘dood je kind niet’ dan staan voor God de letters JHWH. Een jood zal nooit hardop Jahweh zeggen maar ‘Adonai’, de Heer. In de Bijbelvertaling staat dan de HEER in kleine hoofdletters (Klein kapitaal in drukkerstermen). Dus: de goden van de volkeren eisen een kinderoffer als bewijs van geloof, de God van Israël wil zo’n bewijs niet van Abraham, Hij gelooft zijn geloof op zijn woord. Ziezo. Dat was dan dat. Gelukkig hebben wij geen last meer van dat soort primitieve religies.

O nee? Ik zou maar uitkijken. Ook vandaag de dag sturen mensen hun zonen nog de oorlog in om godsdienstige redenen. Ze zijn geloofshelden als ze zich opblazen voor de eer van hun God. En vijftig jaar geleden stuurde Amerika nog zijn zonen naar Vietnam om onze christelijke waarden te verdedigen. Daar had Leonard Cohen het over toen hij zijn ‘Story of Isaac’ schreef. Dat moet ook gezegd zijn. (Zie ook Bob Dylan die zong over oorlogsvoering ‘with God on our side’).

Genoeg over Abraham. We zouden het toch over Isaak hebben? Da’s waar ook. Daarover meer in een volgende preek. Goed dat je mij daaraan herinnert.

Aangaande Isaak, hoe zou het hem sindsdien vergaan zijn? Volgens mij is het nooit meer goed gekomen tussen vader en zoon. Volgens mij is er in het achterhoofd van Isaak altijd dat mes boven hem blijven hangen als een soort zwaard van Damocles avant la lettre.

Er staat niet veel over in de bijbel. Hij was waarschijnlijk van de weeromstuit erg gehecht aan zijn moeder. Sara en toen zij stierf, had hij daar de grootste moeite mee. Hij was diep bedroefd, op het depressieve af. En Abraham, wat had hij aan zijn vader Abraham? Die zag hoe zijn zoon in de put zat en dacht alleen maar: die jongen heeft een vrouw nodig, dan gaat het vanzelf wel over. Dus die stuurt zijn oude vertrouwde knecht, bedrijfsleider Eliezer naar zijn geboortestreek om daar, met een hoop geld op zak, even een geschikte vrouw te regelen.

Stop! Nu is het even tijd, dames en heren om deze uitzending te onderbreken voor een Midrash, een citaat uit de Talmoed, een eeuwenoude verzameling spreuken, commentaren op de Bijbel en uitspraken van zeer wijze rabbis van vroeger. Van een van hen, ik weet niet meer wie, is deze: ‘Waarom staat in de Bijbel geschreven De God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob, in plaats van de God van Abraham, Isaac en Jakob, wat toch efficiënter zou zijn? Antwoord: Dat is om duidelijk te maken dat ieder van die drie op zijn eigen manier zijn God moet leren kennen. Het geloof is niet iets dat automatisch van vader op zoon overgaat; iedereen mag voor zichzelf zijn eigen geloof uitvinden En dat is precies waar Isaak nu achter moet zien te komen.

Het verhaal gaat in de bijbel zo prachtig verder, dat móet ik eerst vertellen. Lees het maar na in Genesis 24:62-67 als je me niet gelooft. Knecht Eliëzer keert terug met achter hem aan, op haar kameel de bruid Rebekka. Isaak was tegen het vallen van de avond het veld ingegaan en liep daar droevig te peinzen. Toen hij opkeek zag hij kamelen naderen. Rebekka zag hem lopen vanaf haar kameel. Zij vroeg Eliëzer: Is hij het? En Eliëzer zei: Ja dat is hem.

Zij liet zich van haar kameel afglijden en ging naar hem toe. Daarna bracht Isaak Rebekka naar de tent van zijn moeder. Hij nam haar tot zijn vrouw en ging van haar houden. Als in een megaromantische film, ze kregen elkaar bij een wonderschone zonsondergang met softlens-tegenlicht. Niks geen gearrangeerd huwelijk, dit was puur verliefdheid op het eerste gezicht en zou het gelukkigste huwelijk uit de bijbel worden. Hier had Abraham geen rekening mee gehouden, alles was buiten hem om gebeurd. Deze liefde had Isaak geheel alleen aan zijn God te danken en niet aan zijn vader.

Vanaf dit moment kon Isaak er aan beginnen: niet om zich tegen zijn vader af te zetten, maar om zich van zijn vader los te maken. Als je minder een kind van je ouders durft te worden krijg je minder last ook van ouders en kan je ze opnieuw gaan zien als vrienden, als mensen om van te houden. Dan komt het pas goed (zo is het eerlijk gezegd mij ook vergaan). Dat geloof der Vaadren dat wij mogen beërven, dat klinkt zo indrukwekkend en vroom. Dat wij in de voetsporen van onze voorvaders het eeuwenoude geloof door kunnen geven aan onze kinderen en kleinkinderen, is dat niet mooi? Het zal best mooi wezen maar het is de vraag of het wel zo gezond is.

Het kan funest zijn als het geloof der vaders je messcherp door de neus wordt geboord. Nog steeds zijn er Abrahams die, zij het goedbedoeld en zonder mes, het geloof van hun kinderen de doodsteek toe brengen met hun dwingende onderdrukkende godsdienst fanatisme. Vraag maar aan Jan Siebelink met zijn bed violen of Maarten 't Hart met zijn Maassluis, Jan Wolkers met zijn Oegstgeest of, iets vriendelijker aan Franca Treur. Allemaal dwarsgezet door de tirannieke God van hun vader. Daar hoef je niet, van de weeromstuit, een botte atheïstische renegaat van te worden. Denk maar aan die wijze rabbi uit de joodse Talmoed. Daar moet je in je eenzame eentje de ontwikkeling van je eigen onvolkomen geloof tegenover stellen. Daarna praten we verder. Wij weten allemaal dat ons geloofspatroon er anders uitziet dan dat van onze ouders en grootouders. Dat is niet iets om je voor te schamen, dat is iets om trots op te zijn.

Bevrijd je van je roots en je kan er vrijer op terugkijken. Maak je los van je basis en je kan er gemakkelijker naar terugkeren. We zijn allemaal verloren zonen, geef het maar toe, maar wel verloren zonen met een eigen leven en met eigen eigenwijsheid. Wij willen best bij het ouderlijk huis langskomen, maar we zullen er voor geen goud meer gaan wonen. Wij zoeken ze weer op maar: zonder hangende pootjes.

Ga dan heen en word een kind zonder hangende pootjes en als je er al een was blijf dan een kind zonder hangende pootjes. Hier is geen speld tussen te krijgen. Het enige wat hierop te zeggen valt is:

Amen

Karel Eykman

We lezen: Genesis 22:1-13, en hoorden:

Isaaks Lied

de deur ging langzaam open,
vader kwam de kamer in,
ik was nog maar negen jaar oud.

hij stond daar zo groot voor me
zijn blauwe ogen straalden,
zijn stem klonk heel erg koud.

hij zei: "ik heb een visioen gehad,
je weet dat ik sterk en gelovig ben,
ik moet doen wat mij is toevertrouwd".

dus wij gingen tezamen de berg op,
ik aan 't hollen, hij aan 't lopen
en zijn bijl was gemaakt van goud.

de bomen werden steeds kleiner,
het meer niet meer dan een spiegel,
toen we stopten voor het drinken van wijn.

hij smeedde de fles naar beneden,
hij legde zijn hand op mijn schouder,
ik dacht om bij mij te zijn.

er vloog volgens mij ook een adelaar,
had evengoed een aasgier kunnen wezen,
wie van de twee, wist ik niet, was het nou?

toen bouwde mijn vader een altaar,
keek naar me om vanachter mijn schouder,
hij wist dit ik me niet verbergen zou.

jullie die nog altaars bouwen,
om kinderen op te offeren,
je moet dat niet meer doen.
een denkschema is geen levensvisie,
jij bent nooit op de proef gesteld,
zoals door demons of godheden toen.

jullie die daar nu boven staan
met je bloedige botte bijlen,
hebben jullie dan nooit gehoord
van mij toen ik op die berg lag
mijn vader met trillende handen
en met de schoonheid van het woord?

en als je mij je broeder noemt
sorry dat ik dan informeer
volgens welk idee is dat dan?
alles vergaat tot stof, kort en goed
ik zal je doden als het moet
ik zal je helpen als ik kan.
Alles vergaat tot stof, kort en goed,
ik zal je helpen als het moet
ik zal je doden als ik kan.
en vergeef ons ons uniform
van vredesman of oorlogsman
een pauw pronkt met zijn veren dan!

('The story of Isaac' - Leonard Cohen, vertaling Karel Eykman)

Karel Eykman is bereikbaar via: lt@dominicusamsterdam.nl ('tav Karel Eykman')